

Lenka G a r a n ě o v s k á (Banská Bystrica)

VYMEDZENIE CHRÉMATONÝM V ONYMICKOM SYSTÉME

Ponímanie problematiky chrématoným a ich klasifikácie v slovanskej onomastickej literatúre

Aby si každý vedný odbor udržal status vednej disciplíny, musí spĺňať minimálne tri kritériá, a to mať stanovený predmet skúmania (materiál), teoretický podklad (východiska) a metódy výskumu. Na základe riešenia problematiky príznačnej pre túktorú vednú disciplínu sa vytvára súbor termínov, t. j. terminológia používaná v danej oblasti. Jej zakotvenie v povedomí používateľov, medzi ktorých možno počítať nielen vedeckú, ale aj laickú verejnosť, je nesmierne dôležité.

Onomastika, konkrétne chrématonomastika, je v porovnaní s inými jazykovednými disciplínami pomerne mladá a stále sa rozvíjajúca spoločenská jazykovedná disciplína, ktorá disponuje špecifickou terminológiou. V doterajšej onomastickej literatúre jestvuje mnoho štúdií zaoberajúcich sa ustanovením a používaním jednotnej terminológie. Najviac nepresností a nejasností sa však prejavilo v ponímaní a v celkovej klasifikácii chrématoným, čo je spôsobené charakterom samotného chrématonymického objektu. Klasifikácia chrématoným nepredstavuje uzavretú triedu. Práve naopak, môžu do nej vstupovať ďalšie nové kategórie, čím sa celková klasifikácia chrématoným neustále dopĺňa.

V tomto príspevku ponúkame náhľady niektorých domácich i zahraničných onomastikov na uvedení problematiku. Treba podotknúť, že sa líšia v zásadných skutočnostiach spočívajúcich najmä v nerovnakom význame termínu chrématonymum, na ktoré poukážeme v rámci jednotlivých klasifikácií.

Termín chrématonymum sa v českej a slovenskej onomastike datuje od tej doby, keď ho po prvýkrát zaradil do základného rámca onomastických zložiek **I. Honl**. V úvode svojej štúdie *O tyronymech – názvech sýrů* načrtáva základné delenie onomastiky. „Veškerý onomastický materiál můžeme po věcné stránce rozdělit do čtyř základních skupin, totiž jména osob (antroponyma), jména zvířat (zoonyma), jména zeměpisná (toponyma) a jména věcí (**chrematonyma**). Jména věcí se v podstatě vztahují na předměty a výrobky v nejširším významu těchto slov.“ (Honl, 1966, s. 5). Ku chrématonymám sa vyjadril veľmi stručne, spomenutá definícia je koncipovaná príliš všeobecne, autor v nej bližšie nešpecifikuje, o aký druh vecí ide, čo presne má pod nimi na mysli.

Podobne je to aj v jazykovednej časti príručky *Co je co? 3* z roku 1984, kde sa síce termín chrématonymum neuvádza, ale zato je prítomný termín chrématonomastika, ktorý sa vymedzuje ako náuka o vlastných menách vecí (R. Reisenauer – J. Havelka –

L. Maršíková – A. Tejnor, 1984, s. 431). Podľa toho potom chrématonymum znamená vlastné meno veci. Avšak opäť máme do činenia s pomerne široko ponímaným výkladom spomenutých termínov.

Treba podotknúť, že I. Honl zaviedol v rámci chrématonymum pojem tyronymum. Podobne ako prevažná väčšina ostatných termínov z oblasti onomastiky aj tento má svoje korene v gréčtine (gr. *tyros* = syr). Kompozitum vzniklo za pomoci spojenia slov *tyros* + *-(o)nimum*, čím došlo k formálnej, ale aj obsahovej paralele s inými odbornými výrazmi z tejto sféry. Termín tyronymum je vyhradený pre názvy rôznych druhov syra (pre čerstvé, prírodné, tavené syry, okrem iného aj pre bryndzu a tvaroh).

Po revízii predošlých náhľadov vyšla v roku 1973 ako prvý pokus o zjednotenie onomastickej terminológie v slovanských jazykoch viacjazyčná publikácia onomastických termínov pod názvom **Základní soustava a terminologie slovanské onomastiky** [ďalej len Základná sústava] (Svoboda et al., 1973). Okrem prehľadnej všeobecnej onomastickej terminológie sa vyznačuje aj bohatým zastúpením termínov špecifických najmä pre oblasť antroponým a toponým. Problematike chrématonymum sa autorský kolektív z pochopiteľných dôvodov venuje len na priestore jednej strany. Základná sústava odráža totiž termíny aktuálne pre danú dobu, t. j. termíny, ktoré súviseli s vtedajším stavom rozvoja výskumu vlastných mien, taktiež s rozpracovaním ich teoretickej bázy a onomastickej metodológie zachytenej do obdobia 70. rokov minulého storočia. Ako tvrdí L. Olivová-Nezbedová (1998, s. 49), výskum chrématonymum bol začiatkom 70. rokov ešte len v plienkach.

V Základnej sústave sa vydeľujú dve hlavné skupiny VM (vlastné mená), a to podľa objektov a javov, ktoré sa nimi pomenúvajú. Prvú z nich tvoria bionymá, t. j. VM živých organizmov alebo organizmov, ktoré človek považuje za živé. (tamže, s. 30) Do druhej skupiny patria abionymá, čiže VM neživých objektov, či už prírodných, alebo vytvorených človekom (Základná sústava, s. 53), kam sa zaraďujú toponymá a chrématonymá.

Podľa Základnej sústavy (tamže, s. 70) sa chrématonymum (nem. *Sacheigenname*, *Chrematonym*) definuje ako „vlastné meno ľudského výtvoru, ktorý nie je pevne fixovaný v krajine“ a člení sa na:

- a) VM spoločenského javu (sviatku a pod.),
- b) VM spoločenskej inštitúcie,
- c) VM predmetu alebo výrobku:
 - ca) jedinečnej produkcie (umelecké dielo, zvon, loď atď.),
 - cb) sériovej výroby (automobil, motocykel, písací stroj, kozmetický výrobok).

Zároveň sa tu poznamenáva, že v ruštine sa názvy sériových predmetov a výrobkov nepovažujú za VM, čo znamená aj zúženie obsahu daného pojmu. V nemčine sa zasa za chrématonymá nepovažujú iba ľudské výtvary, čo zase ukazuje na širšie používanie tohto termínu.

Uvedená terminológia sa odvíjala z triedenia **J. Svobodu** (1960, s. 281 – 282), ktorú uverejnil vo svojej štúdií K slovanskej onomastickej terminológii. „Názvy ostatných vecí“ (angl. *names of inanimate objects*, nem. *Sachnamen*) členil takto:

- 30 názvy ostatných vecí
- 3001 názvy účelových zariadení, inštitúcií, podnikov, vysokých škôl, ústavov, spolkov atď.
- 3002 mená dopravných prostriedkov, zvonov, diel
- 3003 značky sériových výrobkov (auto *Moskvič*, televízor *Mánes*)
- 3004 názvy štátnych a diplomatických aktov alebo zmlúv (*Varšavská zmluva*)
- 3005 názvy významných dejinných udalostí (*Februárová revolúcia*)
- 3006 názvy akcií, súťaží, cien, radov atd. (medzinárodný hudobný festival *Pražská jar, Rad práce*)
- 3007 názvy sviatočných, pamätných alebo inak význačných dní (*Sviatok práce, Nový rok*)
- 3008 mená historicky pamätných alebo orientačne dôležitých stromov
- 3009 mená šľachtiteľských druhov ovocných stromov a kríkov, zeleniny, okrasných rastlín
- 3010 názvy literárnych, hudobných diel a pod.

V. Šmilauer (1976, s. 111) v tézach o triedení vlastných mien, ktoré predniesol na 5. onomastickej konferencii v Prešove, definoval chrématonymá ako „názvy ľudských výtvorov, ktoré nie sú zaznačené v mapách a v plánoch“. Rozdelil ich takto:

- 8-9 Chrématonymá:
- 8 Pojmy a inštitúcie
- 81 Časové pojmy: sviatky, pamätne dni
- 82 Deje; k tomu vyznamenania
- 83-87 Inštitúcie:
- 83 politické
- 84 správne
- 85 hospodárske
- 86 školské
- 87 kultúrne (spolky, akadémie, ústavy, divadlá)
- 9 Veci
- Jednotlivé veci
- 91 Umelecké diela:
 - Sériové výrobky
 - knihy, časopisy, hudobné, výtvarné, filmové diela
- 92 Technické diela:
 - písacie stroje, rozhlasové, televízne prijímače, delá, zvony, hodinky a i.
- 93 Dopravné prostriedky:
 - autá, motocykle, lietadlá

94	lode, vzducholode, rýchliky Šľachtiteľské druhy:	stromy, kríky, kvety, jahody
95	Odev, obuv:	pančuchy
96	Jedlo, pitie, fajčenie:	syry, vína
97	Ozdoby, kozmetika:	mydlá, zubné pasty, krémy a pod.

R. Šrámek sa vo svojej publikácii Úvod do obecné onomastiky (1999) venoval chrématonymám len okrajovo. V jeho náhľadoch na členenie onomastiky však badáme výraznú trichotómiu, ktorá sa odzrkadľuje vo vymedzení troch hlavných kategórií onomastiky, a to na geonomastiku, bionomastiku a chrématonomastiku. (V. Blanár /1996/ rozlišuje tiež uvedené tri okruhy /priestory/ v onomastike na základe onymických objektov.)

R. Šrámek (1999, s. 165) považuje chrématonymá za „vlastné mená propriálnych objektov, ktoré sú výsledkom ľudskej činnosti a ktoré nie sú zakotvené v prírode, ale v ekonomických (výrobných, obchodných a i.), politických a kultúrnych vzťahoch“. Z jeho definície vyplýva následné delenie tohto druhu VM na:

1. Mená výrobkov
 - a) jednotlivého výrobku (zvon *Václav*),
 - b) produkovaných v sérii (sériách) (cigarety *Marlboro*, krém *Nivea*, auto *Škoda-Felicia*)
2. Vlastné mená spoločenských inštitúcií, organizácií, zariadení (*Masarykova univerzita*, *Vlastivědný spolek moravský*, *Národní divadlo v Praze*, *Wiener Symphoniker*, *Schalke 04 Gelsenkirchen*)
3. Vlastné mená spoločenských javov (*Den matek*, *Velká francouzská revoluce*, *Tour de France*)
4. Iné druhy chrématonym, napr. mená vyznamenaní, historických dokumentov a pod.
5. Chrématonymá a právo, ochranné známky, reklama a pod.
6. Chrématonymá a iné druhy vlastných mien (napr. využitie toponým v menách turistických agentúr – *Rhodos*, *Las Vegas*, *Roma*, *Modrý Jadran* atď.)

Členenie chrématonym podľa **M. Majtána** (1989, s. 11 – 12) sa považuje za najrozsiahlejšiu, najpresnejšiu, najpodrobnejšie rozpracovanú a z odborného hľadiska aj za najpresvedčivejšiu klasifikáciu v doterajšej onomastickej literatúre. Vychádza zo Základnej sústavy, českej a slovenskej tradície. Do svojej štúdie vniesol aj niektoré medzinárodné termíny, pričom čerpá väčšinou z ruskej onomastickej terminológie.

0. **chrématonymum** – VM ľudskeho výtvoru, ktorý nie je fixovaný v teréne,
01. vlastné meno spoločenského javu,
011. chrononymum – VM časového pojmu (epochy, obdobia, sviatku, pamätného dňa),

012. akcionymum – VM dejinnej udalosti, akcie (revolúcie, vojny, bitky, vojenského cvičenia, konferencie, sympózia, festivalu, súťaže, výstavy, kampane, obradov),
013. falernonymum – VM spoločenského ocenenia (radu, vyznamenania, medaily, plakety, ceny, titulu),
02. inštitucionymum – VM spoločenskej inštitúcie, (zariadenia – ergonymum):
 021. vojenskej (zoskupenia, zväzku, útvaru),
 022. politickej (strany, spoločenských organizácií),
 023. správnej (zákonodarných a vládnych inštitúcií a ich orgánov),
 024. hospodárskej (priemyselných a poľnohospodárskych podnikov, obchodných a pohostinských zariadení, služieb a pod.),
 025. školskej (škôl, fakúlt, katedier, internátov),
 026. kultúrnej (akadémie, ústavov, spolkov, múzeí, divadiel, súborov, športových klubov, zdravotníckych a rekreačných zariadení),
 027. cirkevnej (cirkvi, kláštorov, kostolov a pod.),
03. VM výsledku spoločenskej činnosti,
 031. dokumentonymum – VM diplomatického aktu (zmlúv, doktrín, plánov, zákonov, ústavy),
 032. ideonymum – VM vedeckého, publicistického a umeleckého (literárneho, dramatického, filmového, výtvarného) diela alebo jeho časti,
 033. unikátonymum – VM jedinečného výrobku, predmetu (lode, lietadla, vlaku, tanku, dela, zvona, drahokamu a pod.),
 034. porejonymum – VM dopravného spoja (expresu, rýchlika),
 035. pragmatonymum – VM výrobného typu (modelu, ochrannej známky, série výrobkov zo všetkých sfér priemyselnej výroby a vypestovaných plemien, sort, odrôd poľnohospodárskej výroby).

Popredná predstaviteľka ruskej onomastiky **A. V. Superanskaja** (1973, s. 173 – 213) vytvorila vo svojej monografii klasifikáciu, v ktorej rozdelila VM do štyroch hlavných skupín, pričom v jednej z nich zaujali svoje miesto aj chrématonymá, zadelila ich ku kategórii pomenovaní neživých predmetov.

- A. mená živých bytostí a bytostí chápaných ako živé (antroponymá, zoonymá, mýtonymá);
- B. pomenovania neživých predmetov (toponymá, kozmonymá, astronymá, fytonymá, **chrématonymá** (názvy zbraní, nádob, drahokamov, hudobných nástrojov a. i.), názvy dopravných prostriedkov, druhové a firemné názvy;
- C. VM komplexných objektov (názvy inštitúcií, zariadení, spoločenstiev, názvy orgánov periodickej tlače, chrononymá, názvy sviatkov, jubileí, slávností, názvy udalostí, kampaní, vojen, názvy literárnych a umeleckých diel, dokumentonymá, názvy prírodných katastrof, falernymá);

D. lexikálne kategórie nepatriace do onomastického priestoru, do sféry onomastiky (etnonymá, obyvateľské a skupinové mená, nomény (nomenklatúry), tovarné znaky).

N. V. Podol'skaja (citované podľa Majtán, 1989, s. 9 – 10) ponúka v Slovníku ruskej onomastickej terminológie (1978) vlastné stanovisko týkajúce sa postavenia a významu chrématoným v systéme onomastiky. Viac-menej potvrdzuje klasifikáciu VM, ktorú vytvorila A. V. Superanskaja. Dospela k tomuto deleniu:

bionymá (antroponymá, zoonymá, fytonymá),
toponymá,
anonymá (názvy uragánov, tajfúnov),
ergonymá (názvy inštitúcií, organizácií, závodov, spolkov, súborov, športových klubov),
ideonymá (názvy javov, duchovnej kultúry),
faleronymá (názvy radov, medailí, vyznamenaní),
chrématonymá (názvy jedinečných predmetov, materiálnej kultúry),
porejonymá (názvy konkrétnych dopravných prostriedkov),
chrononymá (názvy časových úsekov).

Ako sme si mali možnosť na základe posledných dvoch členení všimnúť, v ruskej onomastickej obci sa termín chrématonymum zužuje len na pomenovanie jedinečných predmetov materiálnej kultúry, t. j. unikátnych výrobkov. Názvy továrenských značiek a typov, čiže dnešnou terminológiou povedané, názvy sériovo produkovaných výrobkov sa rovnako ako obyvateľské mená, skupinové mená a etnonymá v ruštine nepovažujú za VM, posudzujú sa ako nomény, podobne ako zoologické, botanické a iné názvy, ktoré sú súčasťou nomenklatúry.

Poľská onomastika čerpala najmä z bádání československej a ruskej onomastickej školy. Medzi popredných onomastikov, ktorí sa venovali rozpracovaniu teoretickej stránky chrématoným, patria H. Górniewicz, C. Kosyl a P. Zwoliński.

E. Breza (1998, s. 343) rozumie pod termínom chrématonymum (poľ. *obiekt kulturowy/chremonim*) vlastné meno jedinečných alebo sériovo vyrábaných výtvorov, ktoré sú výsledkom ľudskej činnosti a zväčša nie sú pevne zakotvené v teréne. Niektorí autori vymedzujú predmet chrématonymického bádania na názvy objektov materiálnej (ľudskej i priemyselnej) a duchovnej kultúry. **M. Buczyński** (1982) konštatuje, že chrématonomastika sa zaoberá výskumom názvov budov, podnikov, spoločenstiev (napr.: športových spolkov, hudobných skupín), výrobkov, predmetov a pod. (citované podľa Breza, 1998, s. 344).

Vymedzenie uvedeného pojmu však nie je ešte úplne ustálené. Táto problematika predstavuje najdiskutabilnejší bod v oblasti onomastiky, a to nielen poľskej. Najmä v rámci klasifikácie chrématoným panuje značná nesystémovosť a nejednotnosť.

C. Kosyl (1993, s. 440 – 443) rozlišuje dve skupiny chrématoným. Ku tzv. „pravým chrématoným“ patria podľa jeho názoru názvy kozmetických výrobkov,

čistiacich prostriedkov, cukrárenských výrobkov (cukríkov, čajového pečiva a pod.), požívatín (vín, alkoholických nápojov, cigariet atď.), dopravných prostriedkov, zbraní, vojenských objektov (vojnových lodí, diel a. i.), domácich spotrebičov (pračiek, chladničiek, ...), nábytku, zvonov, vzácnych prírodných úkazov (drahých kameňov, perál). Naopak, názvy obchodov a gastronomických zariadení, podnikov, vojenských útvarov a ideonymá zaraďuje k tzv. „nepravým chrématonymám“, resp. „chrématonymám v širšom slova zmysle“.

Ďalší z uznávaných poľských onomastikov **P. Zwoliński** (1979, s. 439 – 442) vylúčil z triedy chrématonym názvy (kozmickej) lodí, zvonov, ale aj literárnych, hudobných, výtvarných i sochárskych diel, ak v ich názvoch figurovali vlastné mená, či už osobné, alebo zemepisné. Samotné názvy diel zaraďoval do literárnej onomastiky. Podľa jeho mienky tu nepatria ani názvy uragánov. V triede chrématonym tak zostali názvy podnikov, stavieb, inštitúcií, firiem i výrobkov.

Pomenovaniu tovaru a názvom sériovo vyrábaných produktov venovala svoju pozornosť **E. Jakus-Borkowa** (1987), aj keď len okrajovo.

Chrématonymum a nemecká onomastická škola

Chrématonomastiku voviedli do kontextu európskej onomastiky nielen Česi a Slováci, ale aj nemecká onomastická škola, i keď v menšej miere.

Nejednotnosť a nejednoznačnosť termínov v rámci chrématonym nie je evidentná len na poli slovanskej onomastiky, ale pridáva sa k nej aj nemecká onomastika, ktorá okrem iného nemá ešte stále definitívne a jednoznačne vyriešenú otázku týkajúcu sa toho, či patria názvy sériovo vyrábaných výrobkov k triede proprií alebo apelatív (porov. Römerová, 1980, s. 53, Platen, 1997, s. 175, Christoph, 1991, s. 361).

Keďže mnohé termíny nemeckej proveniencie nie sú vžitú v slovenskom onomastickom povedomí, nemajú zaužívaný prekladový ekvivalent, z toho dôvodu uvádzame ich doslovný preklad do slovenčiny, v niektorých prípadoch používame len nemecký termín, alebo pracujeme s obomi výrazmi súčasne.

G. Bauer (1998, s. 55 – 59) klasifikoval VM do piatich tried:

antroponymá (nem. *Anthroponyme*),

toponymá (nem. *Toponyme*),

ergonymá (nem. *Ergonyme*, ako osobitnú skupinu uvádza *Warennamen* a *Firmennamen*), nem. *Praxonyme* (z gr. *praxis* – čin, skutok, t. j. názvy historických, spoločenských, politických, ekonomických, kultúrnych, športových a vojenských udalostí, napr.: *tridsaťročná vojna*, *Francúzska revolúcia*, *Postupimská dohoda*, *Olympijské hry*), nem. *Phänonyme* (z gr. *phainómenon* – úkaz, jav, t. j. názvy geografických a fyzikálnych úkazov, medzi ktoré zaraďuje aj názvy prírodných katastrof, planét, hviezd, komét a pod., napr.: tajfún *Flóra*, *Merkur*, ...).

G. Bauer (tamže, s. 57) navrhol pre názvy objektov utvorených ľudskou činnosťou používanie termínu ergonymum (z gr. *érgon* – dielo, výrobok). Pod objektmi rozumie tak inštitúcie, ako aj výrobky. Do prvej skupiny ergonym podľa neho patria názvy

podnikov, spoločenstiev, kultúrnych a vzdelávacích inštitúcií, ale aj názvy vojenských objektov, do druhej zase názvy produktov, napr.: názvy dopravných prostriedkov, taktiež názvy budov, vrátane hotelov a reštaurácií, názvy kníh a časopisov, zbraní, ochranné známky a i.

V onomastickej literatúre nemeckej proveniencie sa používa synonymne k pojmu *Ergonym* (ergonymum) aj výraz *Chrematonym* (chrématonymum), ktoré odkazuje na grécke *chrēma*, *chrēmatos*, čo značí vec, predmet, tovar, jav, udalosť. Pojem *Warename* (dosl. názov tovaru, resp. pragmatonymum) sa pritom považuje len za jednu z ich súčastí.

Ch. Platen (1997) ponúkol najnovší návrh termínu pre VM, ktoré sa zaoberajú názvami produktov, a to *Ökonym* (ekononymum). Vo svojej práci ho používa synonymne s pojmami *Markenname* (ochranné známky) a *Produktname* (názvy výrobkov) (citované podľa Koß, 2002, s. 185).

G. Koß (2002, s. 185) navrhuje priradiť do oblasti okoným aj názvy firiem a (veľ)trhov. Taktiež odporúča používať okonymum ako hlavný termín pre všetky tieto názvy a *Warename* (pragmatonymum) ako jemu podradený termín z obsahového hľadiska, v rámci ktorého následne vydeľuje dve skupiny, a to *Marken(namen)* (ochranné známky) a *Artikelnamen* (názvy druhov tovaru, resp. výrobkov). Pod termínom „Warennamen“ chápe G. Koß (1996, s. 1642) pomenovania tovaru určeného na spotrebu, ktorý sa dostáva na trh prostredníctvom obchodného styku alebo distribúcie.

E. Ronnebergerová-Siboldová (2004, s. 558 – 559) ponúka vlastnú definíciu, podľa ktorej sú pragmatonymá (*Warennamen*) „pomenovania, pod ktorými sa na trhu ponúkajú výrobky a služby“. Zároveň upozorňuje na niekoľko synonymných výrazov k pojmu *Warename*, ako napr.: *Produktname* (názov výrobku), *Handelsname* (obchodný názov), *Markenname* (ochranná známka), ktoré sa však podľa nej významovo odlišujú.

Zdôrazňuje sa tiež skutočnosť, že pojem *Produktname* nie je taký presný ako *Warename*, pretože prvý menovaný nepoukazuje na komerčné využitie tohto názvu v porovnaní s tým, ako je to obsiahnuté vo význame slova tovar, čiže ako je to zakotvené v druhom pojme. Na ilustráciu porovnajme významy slov produkt (nem. *Produkt*) a tovar (nem. *Ware*). Kým produkt predstavuje nejaký výrobok, resp. výtvor či výsledok výrobného procesu, tovar zahŕňa výrobky ako predmet kúpy a predaja, ktoré sú primárne určené na uspokojenie potrieb človeka. Na základe výkladov týchto kľúčových slov je zrejmé, z akého dôvodu vznikli obidva termíny a prečo sa často zamieňajú.

Cieľom tejto časti príspevku bolo jednak poukázať na rôzne pohľady nemeckých onomastikov, ktoré sa týkali nielen samotného vymedzenia termínu chrématonymum s akcentovaním na ozrejenie termínu pragmatonymum, ale aj jeho klasifikácie.

Taktiež sme sa pokúsili poodhaliť cestu k možným prekladovým ekvivalentom hlavných onomastických termínov bežne používaných v nemčine.

Na 21. medzinárodnom onomastickom kongrese v Uppsale (2002) vymenoval International Council of Onomastic Sciences (ICOS) špeciálnu komisiu pozostávajúcu z významných onomastikov, ktorých cieľom je zostaviť medzinárodnú príručku s často používanými termínmi a plnými výkladmi ich definícií (Harvalík, 2005, s. 55). Domnievame sa, že táto práca bude vyžadovať hlavne veľa času a vzájomnú spoluprácu na pôde viacerých onomastických škôl. Spomínaná komisia stojí pred neľahkou úlohou, ktorá si však najmä v oblasti chrématoným vyžaduje bezpodmienečne jednotné nazeranie. Sme presvedčení o tom, že výsledok ich úsilia sa do veľkej miery podpíše pod stabilizáciu mnohých chrématonymických termínov.

K. Oliva (1999, s. 152) tvrdí, že v rámci triedenia chrématonymického materiálu sa prejavuje „istá atomizácia, rozdrobenie materiálu na mnoho skupín“, čo spôsobuje skôr nejasnosti, než ozrejmenie celej situácie na poli chrématoným. L. Zgusta (1995, s. 266) zase poukazuje na prekrývanie, resp. (ne)žiaducu synonymiu termínov. M. Knappová (1996) používa pre pomenovanie sériovo produkovaných výrobkov termín **pragmatonymum**, kým L. Kuba nazýva túto kategóriu VM **sérionymá**. Odôvodňuje to tým, že „existencia termínu unikátonymum si nutne vynucuje opozitný výraz sérionymum.“ (Kuba, 1998, s. 13). Aj napriek tomu, že je termín sérionymum v súčasnosti priezračnejší, zaužívanejším sa stal termín pragmatonymum. Pri jeho odhaľovaní vychádzame z gréckeho *pragma*, čo značí práca, činnosť, predmet, produkt, čiže z toho vyplýva, že sú to názvy výrobkov a ich sérií, ktoré vznikli ľudskou činnosťou.

Ako vidieť, problematika chrématoným je stále aktuálna a otvorená, pretože doposiaľ sa v onomastickej literatúre nepodarilo zjednotiť nielen chápanie uvedeného termínu, ale aj celej oblasti chrématonomastiky. Rozdielne tradície a východiská jednotlivých onomastických škôl sa podpísali pod vznik rozdielnej onomastickej terminológie, čo do istej miery spôsobuje nemalé problémy pri nazeraní na tento priestor v propriálnej sfére jazyka. Túto otázku však bude nutné vyriešiť, aby aj táto oblasť onomastiky dobre obstála v terminologickom konkurenčnom boji a uspokojila tak pomenovacie potreby svetových jazykov. Potreba unifikácie a internacionalizácie termínov si v tejto onomastickej oblasti vyžaduje aj pojmovú unifikáciu.

Nový návrh klasifikácie chrématoným

Z uvedených klasifikácií chrématoným a ich zaradenia do onymického systému je evidentné, že v minulosti odrážali náležitým spôsobom riešenie stavu danej problematiky, avšak v súčasnosti nie sú tieto náhľady dostačujúce. Týmto však nechceme otvorene kritizovať a zatracovať cennú prácu našich predchodcov. Síce sa nám spomínané klasifikácie javia z dnešného pohľadu trochu zastaralé a nesystémové, možno až na výnimku, ktorú podľa nášho názoru predstavuje členenie chrématoným podľa M. Majtána, sme si plne vedomí ich dôležitosti a hodnoty. Je nám zrejmé, že

išlo o prirodzený vývoj a postupné historické formovanie názoru na samotné chrématonymá, ich klasifikáciu a umiestnenie v onymickom systéme. Predložená syntéza odzrkadľujúca jednotlivé postoje viac či menej významných onomastikov európskeho meradla zachytáva zhody a rozdiely v rámci viacerých onomastických škôl a slúži ako východiskový bod pre navrhovanú klasifikáciu chrématonym.

Naším cieľom je vniesť do tejto problematiky systémovosť a jednotu. Pri vypracovaní nového návrhu klasifikácie chrématonym sme vychádzali a opierali sa o terminológiu, ktorú zaviedol do slovenskej chrématonomastiky M. Majtán. Zároveň sme pritom mali na zreteli (aj keď s istými výhradami) novodobý návrh klasifikácie, ktorý publikoval J. Kornelly (2006, s. 18). Pre lepšiu názornosť a pochopenie uvádzame k jednotlivým skupinám chrématonym aj niekoľko príkladov čerpaných z Pravidiel slovenského pravopisu (2000).

0. Chrématonymá – VM onymických objektov, ktoré sú výsledkom spoločenskej činnosti človeka, a to výrobnej, ekonomickej, politickej i kultúrnej a zároveň nie sú pevne ukotvené v teréne.

1. VM výrobkov

11. unikátonymá – VM jedinečných výrobkov, alebo ináč povedané, VM produktov vyrábaných jednotlivito

111. technické – patria sem porejonymá (názvy konkrétnych dopravných spojov a liniek, napr.: expres *Moravia*, rýchlik *Dargov*), loď *Normandia*, kozmická sonda *Voyager 1*, vzducholod' *Myjava*

112. ostatné – patria sem niektoré ideonymá (napr.: obraz *Slnečnice*, opera *Predaná nevesta*), zvon *Matej*, briliant *Šach*

12. pragmatonymá – VM sériovo produkovaných výrobkov

121. spotrebné – určené na spotrebu

1211. potravinové – určené na konzumáciu, napr.: čokoláda *Milka*, syr *Karička*, víno *Nitrianske knieža*

1212. nepotravinové – nie sú určené na konzumáciu, ale na použitie, napr.: krém *Nivea*, sprchovací šampón *Fa*, lak na vlasy *Drei Wetter Taft*

122. úžitkové – nie sú určené na spotrebu, ale využívajú sa na istý účel

1221. technické – automobil *Volkswagen Passat*, počítač *Acer*, televízor *Orava*, chladnička *Calex*, práčka *Tatramat*

1222. ostatné – dámske pančuchové nohavičky *Iva*, pánska košeľa *Branko*, strešná krytina *Bramac*

2. spoločenské VM – týkajú sa ľudskej spoločnosti a javov s ľudskou spoločnosťou spojených, ňou vytvorených

21. inštitucionymá/ergonymá – VM spoločenských inštitúcií/zariadení, napr.: *Univerzita Mateja Bela*, *Slovenská sporiteľňa*, *Divadlo P. O. Hviezdoslava*, *Európska únia*, futbalový klub *Spartak Trnava*, vydavateľstvo *Ikar*, *Nadácia Emílie Kováčovej*

211. logonymá – názvy obchodov a firiem, napr.: nočný zábavný podnik *Ponorka*, predajňa bicyklov *Bicigel'*, predajňa odevov a textilná výroba *Topas*, cestovná agentúra *Marco Polo*, predajňa doplnkov zdravej výživy *Protein*

22. VM spoločenského javu

221. chrononymá – VM časového charakteru

2211. akcionymá – VM dejinných udalostí, a to akcie, sviatku, konferencie, výstavy, súťaže, pretekov, napr. *Bratislavské hudobné slávnosti*, *Vianoce*, *Medzinárodná konferencia na obranu detí*, *Preteky mieru*

2212. dokumentonymá/aktonymá – VM diplomatických aktov, t. j. zmlúv, zákonov, doktrín, kódexov, napr.: *Postupimská dohoda*, *Ústava Slovenskej republiky*, *Zákonník práce*, *Magna Charta*

222. faleronymá – VM spoločenského ocenenia, čiže radu, vyznamenania, medaily, plakety, ceny, titulu, napr.: *Rad M. R. Štefánika*, *Medaila za zásluhy o výstavbu Bratislavy*, *Nobelova cena*, *Čestná plaketa SAV Ľudovíta Štúra za zásluhy v spoločenských vedách* atď.

Keďže chrématonymá sú definované pomerne obsiahlo, členíme ich podľa J. Kornellyho na dve hlavné skupiny – VM výrobkov a spoločenské VM, kým M. Majtán triedi chrématonymá do troch základných skupín (pozri vyššie). Dalo by sa uvažovať o tom, či výrobky nie sú tiež spoločenské, resp. aký je rozdiel medzi uvedenými základnými skupinami chrématonym. Je zrejme, že výrobky sú výsledkom spoločenskej činnosti, konkrétne je tu dôležitý proces ich vzniku, sú výsledkom výrobného procesu (so zreteľom ich následného predaja), ide teda o vyrobený predmet (vyrobené predmety). Pri spoločenských VM je dôležitý faktor týkajúci sa ľudskej spoločnosti a jej javov, nie výrobného procesu ako takého.

VM výrobkov sa vo svojej podstate rozlišujú podľa spôsobu ich produkcie, čiže na základe toho, či sú to výrobky jedinečnej alebo sériovej výroby. Unikátonymá ako VM výrobkov produkovaných jednotlivo rozdeľujeme na technické (pojem preberáme od J. Kornellyho) a ostatné. K technickým unikátonymám zaraďujeme jedinečne produkované výrobky, ktoré vznikajú technickým spôsobom, napr. názvy lodí, lietadiel, vlakov, tankov, diel atď. Zaraďujeme sem aj VM konkrétnych dopravných spojov a liniek, ktoré J. Kornelly považuje za technické pragmatonymá. K ostatným unikátonymám sa budú začleňovať všetky iné druhy jednotlivých výrobkov, výrobných originálov, napr. VM zvonov, drahokamov a jednotlivo produkované ideonymá.

J. Kornelly klasifikuje pragmatonymá na spotrebné a nespotrebné. Pre tieto triedy VM navrhujeme vhodnejšie pojmy – spotrebné a úžitkové, ktoré podľa našej mienky viac vystihujú charakter daných skupín VM. Spotrebné pragmatonymá delíme na potravinové a nepotravinové na rozdiel od Kornellyho nejednoznačného vymedzenia termínov „určené na konzumáciu“ a „neurčené na konzumáciu“. Kým pri potravinách je zrejme určenie na konzumáciu (prijímanie potravy), pri nekonzumných pragmatonymách sa do pozornosti dostáva otázka, či pri použití sprchového gélu *Palmolive* nie sme tiež

jeho konzumentmi (spotrebiteľmi). Tieto dva druhy konzumácie bolo nutné rozlíšiť, preto sme zvolili spomenuté prehľadnejšie označenia skupín sériovo produkovaných výrobkov. Ako sme už uviedli vyššie, k úžitkovým technickým pragmatonymám nezačleňujeme porejonymá. Patria sem výrobky produkované v sériách, ktoré vznikajú technickým spôsobom a majú technické zameranie. Trieda ostatných pragmatonym sa nijako nelíši od Kornellyho ponímania.

Spoločenské VM sú späté s ľudskou spoločnosťou a javmi ňou vytvorenými. Pri klasifikácii tejto druhej základnej skupiny chrématonym vychádzame prevažne z Majtánovho členenia, ktoré sme do istej miery upravili. Môžeme tu hovoriť tak o VM inštitúcií, zariadení, spolkov, organizácií atď. – ako jednu z ich podskupín vyčleňujeme aj logonymá, ktoré sa doteraz v chrématonymickej klasifikácii ešte neobjavili – ako aj VM spoločenského javu, ku ktorým patria chrononymá a falernonymá. Keďže sa chrononymá považujú za VM časového úseku, časový pojem sa odrazil na utváraní akcioným a dokumentonym, t. j. sú úzko späté s obdobím svojho vzniku, preto spadajú do tejto hierarchicky nadradenej skupiny chrononym.

Domnievame sa, že uvedený návrh klasifikácie chrématonym sa vyznačuje svojou systémovosťou. Jednotlivé skupiny chrématonym sú bližšie špecifikované (čo chýba v klasifikácii J. Kornellyho) a doplnené príkladmi. Do tejto klasifikácie sme sa snažili vniesť jednotu prostredníctvom čiastkových skupín VM spadajúcich do oblasti chrématonym a ukotviť ich v chrématonymickom systéme. Chceli sme tým poukázať na možnosť existencie novodobého členenia chrématonym.

Použitá literatúra:

- G. Bauer, *Deutsche Namenkunde*, Berlin 1998.
- E. Breza, *Nazwy obiektów i instytucji związanych z nowoczesną cywilizacją (Chrematonimy)*. In: *Polskie nazwy własne. Encyklopedia*. Red. E. Rzetelska-Feleszko, Warszawa – Kraków 1998, s. 343 – 361.
- Členenie geografického názvoslovia [online, citované 17. 1. 2009], dostupné na internete: <http://www.geodesy.gov.sk/sgn/984600I-1-96/2c.htm>.
- L. Dvonč, *Chrématonymá v onymii*. In: M. Majtán (ed.), *Aktuálne úlohy onomastiky z hľadiska jazykovej politiky a jazykovej kultúry. Zborník príspevkov z 2. česko-slovenskej onomastickej konferencie, Smolenice 6. – 8. máj 1987, Bratislava 1989*, s. 372 – 380.
- M. Harvalík, *Zum heutigen Stand und zu Perspektiven der Entwicklung der onomastischen Terminologie*. In: A. Brendler – S. Brendler (Hrsg.), *Namenforschung morgen. Ideen, Perspektiven, Visionen*, Hamburg 2005, s. 55 – 59.
- I. Honl, *O tyronymech – názvech sýrů*, *Zpravodaj Místopisné komise ČSAV* 7, 1966, s. 5 – 9.

- E.-M. Christoph, Eigennamen als Bestandteile des Lexikons? Ein Diskussionsbeitrag zur Semantikforschung in der Onomastik, *Zeitschrift für Phonetik, Sprachwissenschaft und Kommunikationsforschung* 44, 1991, s. 357 – 371.
- M. Imrichová, *Logonymá v systéme slovenčiny*, Prešov 2002.
- E. Jakus-Borkowa, *Nazewnictwo polskie*, Opole 1987.
- M. Knappová, *Namen von Sachen (Chrematonymie) II*. In: E. Eichler – G. Hilty – H. Löffler – H. Steger – L. Zgusta (Hrsg.), *Namenforschung. Ein internationales Handbuch zur Onomastik. 2. Teilband*. Berlin – New York 1996, s. 1567 – 1572.
- J. Kornelý, *Chrématonyma českých a moravských vín*, Hradec Králové 2006.
- G. Koss, *Warennamen*. In: E. Eichler et al. (Hrsg.), *Namenforschung. Ein internationales Handbuch zur Onomastik. 2. Teilband*. Berlin – New York 1996, s. 1642 – 1648.
- G. Koss, *Namenforschung. Eine Einführung in die Onomastik*, Tübingen 2002.
- C. Kosyl, *Chrematonimy*. In: J. Bartmiński (ed.), *Encyklopedia kultury polskiej XX wieku. Współczesny język polski*, Wrocław 1993, s. 440 – 444.
- L. Kuba, *Dozná Základní soustava a terminologie slovanské onomastiky brzkých změn?* *Acta onomastica* 38, 1998, s. 13 – 14.
- M. Majtán, *Onomastické termíny podľa objektov pomenúvaných vlastnými menami*, *Kultúra slova* 13, 1979, s. 153 – 159.
- M. Majtán, *Klasifikácia chrématonymie*. In: R. Šrámek – L. Kuba (eds.), *Chrématonyma z hľadiska teórie a praxe. Sborník z 3. celostátného seminára „Onomastika a škola“*, Ústí nad Labem 21. – 22. 6. 1988, Brno 1989, s. 7 – 13.
- I. Masár, *Ako pomenúvame v slovenčine. Kapitoly z terminologickej teórie a praxe*, Bratislava 2000.
- K. Oliva, *Chrematonymum v teórii a praxi*, *Acta onomastica* 40, 2000, s. 152 – 155.
- L. Olivová-Nezbedová, *K hierarchii onomastických termínů podle objektů pojmenovaných vlastními jmény*, *Acta onomastica* 39, 1999, s. 46 – 54.
- Ch. Platen, *Ökonymie. Zur Produktnamen-Linguistik im Europäischen Binnenmarkt (Beihefte zur Zeitschrift für Romanische Philologie 280)*, Tübingen 1997.
- Pravidlá slovenského pravopisu*. Red. M. Považaj, Bratislava 2000.
- R. Römer, *Die Sprache der Anzeigewerbung*, Düsseldorf 1980.
- E. Ronneberger-Sibold, *Warennamen*. In: A. Brendler – S. Brendler (Hrsg.), *Namenarten und ihre Erforschung – ein Lehrbuch für das Studium der Onomastik*. Hamburg 2004, s. 557 – 603.
- R. Reisenauer – J. Havelka – L. Maršíková – A. Tejnor, *Co je co? 3. Příručka pro každý den*, Praha 1984.
- J. Svoboda, *K slovanské onomastické terminologii*, *Zpravodaj Místopisné komise ČSAV* 1, 1960, s. 273 – 284.
- J. Svoboda et al., *Základní soustava a terminologie slovanské onomastiky*, *Zpravodaj Místopisné komise ČSAV* 14, 1973.

- A. V. Superanskaja, *Obščaja teorija imeni sobstvennogo*, Moskva 1973.
- V. Šmilauer, *Třídění vlastních jmen (teze)*. In: M. Blichá – M. Majtán (eds.), *V. zasadnutie Medzinárodnej komisie pre slovanskú onomastiku a V. slovenská onomastická konferencia (Prešov 3. – 7. mája 1972)*. Zborník materiálov. Bratislava 1976, s. 109 – 111.
- R. Šrámek, *Úvod do obecné onomastiky*, Brno 1999.
- T. Witkowski, *Definitionen zur onomastischen Terminologie*. In: M. Blichá – M. Majtán (eds.), *V. zasadnutie Medzinárodnej komisie pre slovanskú onomastiku a V. slovenská onomastická konferencia (Prešov 3. – 7. mája 1972)*. Zborník materiálov. Bratislava 1976, s. 117 – 140.
- L. Zgusta, *Systematická terminologie onomastiky*, *Acta onomastica* 36, 1996, s. 262 – 272.
- P. Zwoliński, *Nazwy pociągów ekspresowych i pospiesznych*. In: M. Kucała – K. Rymut (eds.), *Opuscula polono-slavica*. Wrocław 1979, s. 439 – 444.

Summary

Delimitation of Chrematonyms in the Onymic System

Many authors have focused on the establishment and usage of a unified onomastic terminology. Still, most of the inaccuracies and ambiguities arose in the understanding and overall classification of chrematonyms („names of things“). In this article we offer several viewpoints of significant Slovak and foreign (Czech, Polish, Russian and German) onomasticians regarding the problem of specifying and defining chrematonyms in the onymic system. At the same time, we offer our own suggestion for the classification of chrematonyms. We stress the importance of establishment of chrematonomastic terms, so that this field of onomastics can be an equal partner of other disciplines and at the same time fulfill the denomination needs of other languages.